

FOIȘOARA

TELEGRAFULUI ROMAN.

Nr. 12.

Sibiu, 9 Iunie 1877.

Anul II.

Apare la doue săptămâni. Corespondențele să se adreseze la redacțiunea Telegr. român cu adausul „pentru Foișoară“.

Ceva asupra secerișului.

Recolta se poate considera drept recompensă pentru munca și cheltuelile ce cultivătorul face, arând și ingrășând pământul cu gunoiu, semănând și plivind și așteptând un an aproape întreg, acum în temere acum în speranță, până să primească aceea recompensă. La seceriș deci să se procedă cu deosebită atențiune, nu cum-va prin o lucrare nehibzuită să imputinăm dobânda mult așteptată.

Asupra secerișului, care tocmai se apropie, s'ar pute vorbi foarte mult. Deocamdată însă ne mărginim a răspunde în puține cuvinte la trei întrebări importante.

Cea d'ântei întrebare este: *Când să se procedă la secerișul spicoaselor?* — Răspunsul atârână, după cum se știe, dela timp, specia plântelor, împrejurările economice locale și în deosebi dela gradul coacerii fructelor. În această din urmă privință părerile cultivătorilor sunt foarte diferite. Așa d. e., pe când unii recomandă amânarea secerișului până ce grăunțele au ajuns a fi mai mult vârtoase decât moi sau până ce, lovind cu spicele de palmă, o parte a grăunțelor se scutură, sunt earăși mulți alții, cari se grăbesc a tăia holdele înainte de a se fi îngroșat fluidul lăptos ce se scurge apăsând asupra grăunțelor. Calea de mijloc pare a fi mai potrivită. Secerișul pripit are de urmare, că grăunțele se sbircesc și recolta scade în cantitate și chiar în calitate; secerișul prea târziu este însoțit de pierderi însemnate prin scuturarea cu înlesnire a grăunțelor. După experiențele culese de cei mai competenți economi, secerișul spicoaselor să se facă — presupunând că timpul este priincios — pe dată ce fluidul lăptos s'a îngroșat cât de cât și grăunțele se tescuesc între dinți ca și când ar fi bucățele de ceară. În deobște vorbind, țăraniii noștri îndatinează a tăia holdele cu 2—3 și chiar cu 6 zile mai târziu decum ar trebui. Această procedere greșită, este de necreșut, câte pagube a cauzat și cauzează agriculturii noastre. Drept aceea, să abandonăm datina ruginită și

să indemnăm pre țărani la o recoltare mult mai timpurie a spicoaselor cari, lăsate în arșița soarelui până într'un târziu, ușor se scutură spre cea mai mare pagubă a cultivătorului.

Să trecem acum la a doua întrebare: *De cari unelte să ne servim la tăierea spicoaselor?* Trei feluri de unelte vedem întrebuintându-se: seceră, coasa și mașina de cosit. Vom examina fie-care în deosebi, începând cu mașina. Când vorbim de mașină, înțelegem mașina înadins menită pentru cositul holdelor.

Aplicarea cu succes a mașinei reclamă condițiuni economice cu totul a parte. Între altele accentuăm, că procurarea unei mașini bune este împreunată cu cheltueli de mai multe sute fiorini. Acest singur motiv ajunge pentru a înțelege neputința de a introduce mașina între țăraniii noștri, cari n'au pe ceși cumpăra pluguri mai corespunzătoare, necum mașini de cosit.

Lucrarea cu mașina presupune cai puternici și oare-care dibăcie, întocmirea ei fiind complicată. Și totuși adese se întemplă de trebue să stăm locului în mijlocul holdei, spre a supune mașina la reparaturi. Să nu uităm însă, că prin satele și chiar prin cetățile noastre nu există un singur măestru, care ar fi în stare să repareze o asemenea mașină cât de cât stricată.

În sfârșit să ne aducem aminte de holdele noastre dărăburite și adese imprăștiat de-a lungul coastelor pezișe, unde nu-i chip a umbla cu mașina de cosit și așa greoaie. Ce urmează din toate acestea? — Urmează, că introducerea mașinei de cosit între țăraniii noștri va rămâne o dorință nerealisabilă, pe cât timp nu vom fi supus sistemul agricol de astăzi la o reformă radicală și în deosebi pe cât timp nu vom fi reușit cu comasarea moșilor, parcelate astăzi în nesfârșit.

Remâne dar alegerea între secere și coasă.

În Ardeal țăraniii se servesc aproape exclusiv de secere. Seceratul este o operație oboșitoare, împreunată cu prea multe cheltueli și

perdere de timp. O scădere mult mai însemnată este, că adese ne întârziăm din samă afară, lucrarea cu secerea fiind fără nici un spor. Astfel se explică numărul foarte mare de brațe, de cari avem trebuința pe timpul secerișului. Inse tocmai pe acest timp brațele sunt mai scumpe că ori și când. A cruța jertfele atunci când holdele sunt deja coapte este a espune recolta la tot felul de neajunsuri, este a micșora oare-cum inadins recon-pensa câștigată cu multe sudori. Țăranii noștri sunt pătrunși de acest adevăr și de aceea ei se grăbesc cu seceratul holdelor.

Uneori ar plăti bucuros cât de mult, dar n'au de unde lua lucrătorii necesari. In urma urmelor nu le rămâne decât a'și lua refugiul la țigani cortorari. Și care dintre economi a avut de a face cu acest popor lenș și murdar, și șă nu se fi săturat de nesfirșitele lor cerșitorii, furturi etc.? O altă scădere este, că pe urma secerei se perde o cantitate considerabilă de paie in formă de miriște. In fața acestor motive, lângă cari s'ar putè alătura multe altele, trebuie să recunoaștem, că secerea nu întrunesc însușirile dorite.

(Va urma).

D. Comșa.

Despre apă.

(Sfârșit).

Acțiunea apei, despre care a fost vorba până acum, s'a mărginit la preschimbările varie, produse asupra scoarței solide și rigide a pământului și asupra vieței plântelor și animalelor. Acțiunea apei însă nu se termină aci. Ea influențiază in mod eminent și dezvoltarea multilaterală a vieței omenesci; nu numai a individului, ci a societății întregi. Agricultură, industria, comerțul și toate instituțiunile sociale, economice și politice, cari atărnă dela dezvoltarea lor, sunt condiționate de gradul, până la care a ajuns omul in supunerea naturei scopurilor sale.

Unul dintre agenții cei mai activi ai naturei este apa. Și precum o am vădut jucând un rol atât de însemnat in viața anorganică și organică a naturei preste tot, așa putem presupune că și pentru viața omului, ea este un izvor nesecat de foloase, care va curge cu atât mai imbelșugat, cu cât omul va ști să subordoneze mai bine și mai perfect apa, cu însușirile ei fizice și chemice, scopurilor sale celor variate.

Acțiunea mecanică și chimică a apei asupra scoarței pământului și asupra vieței organice mijlocit încă este spre folosul omului; căci prin ea omul câștigă substratul pentru desvol-

tarea acțiunilor sale și condițiunile pentru prosperarea sa materială și spirituală. Este însă și o influență mijlocită, ce apa esercită asupra vieței omului, și pre aceasta o vom privi pe scurt in cele următoare.

Unul din servițiile cele mai comune, dar tocmai pentru aceasta și din cele mai însemnate, este servițiul ce ni'l face apa ca apă de beut. Când suntem ostăniți, când rațele ferbinți ale soarelui par a ne seca creerii și a pune jar nestins in gâtul uscat, când ni se moaie genunchii și ne părăsesc puterile fizice, când in urma setei suferim chinurile cele mai grozave, — un păharde apă limpede și curată de izvor, este o aquisițiune, ce in astfel de momente extreme nu ar putè fi precumpenită nici chiar de munți de aur; dar și in situațiuni normale, un păhar de apă rece este o delicatete de mai mare preț decât toate delicatetele artificioase inventate de spiritul industrial al omului. Apa curată de izvor sau de fântână, afară de sare, singura substanță anorganică ce trece neschimbată din stomach in vasele sanguine, ține sângele in gradul necesar de subțiere, contribuind astfel la buna aflare fizică a omului. Apa încărcată cu substanțe mineralice disolvate, aplicată pe din lăuntru ca beutură, sau pe din afară in formă de băi, din timpurile cele mai vechi a fost recunoscută ca unul din mijloacele cele mai puternice și mai eficace pentru redobândirea sănătății atacate. Apele minerale vindecă adese boale, cari resistă tuturor încercărilor artei medicale, in timpul cel mai scurt, in modul cel mai perfect și nu ne vom mira deci, dacă poporul de rënd, care nu cunoasce compoziția chimică a astor fel de izvoare, atribue puterilor supranaturale aceea ce in realitate este efectul natural al părților mineralice disolvate in apă. Numărul izvoarelor minerale, folosite pentru cură, este foarte însemnat; calitatea și cantitatea materiilor mineralice disolvate precum și temperatura izvoarelor variaza după diferitele localități. Dela calitatea și cantitatea materiilor disolvate și dela temperatura apei atărnă efectul, ce diferitele izvoare produc in diferite boale. Principalele substanțe cuprinse in apele minerale sunt: acid carbonic, carbonat de natron și de kali, sare, carbonat de fer, sulfat de kali și de natron, sulfat de magneziu, chlorcalciu și chlormagneziu, iod, brom ș. a., cari se află in izvoare in urma facultății apei de a disolva prin puterea sa chimică mineralele solide, prin cari trece.

Fiind apa mediul, prin care se disolvă substanțele anorganice ce servesc plântelor de nutriment, fiind ea vehiculul, care distribue prin pământ aceste materii disolvate și le ridică apoi in însăși plânta până la locurile, unde se pre-

pară substanța organică, tocmai apa este razi-
mul principal al *agricultorului*. Numai prezența
apei a făcut cu puțință cultivarea agrilor. Din
cultivarea agrilor a urmat părăsirea vieții no-
madice de păstor, vânător sau pescar și colo-
nisarea stabilă a diferitelor regiuni. Locuința
stabilă a creat trebuințe noue și a impins pre-
om a afla mijloace noue pentru acoperirea
acelor trebuințe; ea a dat impulsul la viața
în societăți și la instituțiunile create pentru a
înlesni viețuirea împreună a multor oameni; ea
a creat în fine condițiunile culturii omenești.
Așa efectul unei cauze devine cauza unui nou
efect, până ce șirul devine atât de lung, încât
causa principală adese o pierdem cu totul din
vedere, și după un timp îndelungat, reprivind
la cauzele primare, stăm uimiți, descoperind
acolo cauze, cari cu rezultatul final par a nu
sta în nici o legătură. La o privire superfi-
cială cultura omenească pare a nu avea ceva
comun cu corpul lumii anorganice, numit apă.
Și totuși privind mai de aproape, ne convingem
că apa, ca mijlocul principal al prosperării ve-
getațiunii și prin urmare al agriculturii, este
„peatra din capul unghiului“ a culturii omenești.

Noi toți, până la cel din urmă țaran, cu-
noaștem și prețuim după cuviință binefacerile
imense ale unei ploii îmbelșugate, după o secetă
îndelungată. Nu toți însă cunoaștem mijloacele,
cum în mod artificios să conducem apă de
ajuns pe țarinile, pentru cari natura a secăt
isvoarele sale de binefacere; nu toți știm cum,
dacă natura a denegat unui loc cantitatea ne-
cesară de apă, să o silim ca ea să adape în
de ajuns acel loc, prefăcându-l în loc roditor.
Și totuși lucrul nu este nici necunoscut nici
nepracticat. Multe locuri sterpe, adăpate cu
apă în mod artificios prin canalizare, au devenit
adevărate grădini. Esemple destule instruc-
tive despre efectul apei cu privire la rodirea
țarinilor, și cu deosebire despre efectul cana-
lisării artificioase avem atât în vechime, cât și
în timpul de față. Asirienii și Egiptenii cei
vechi, cari au fost dintre cele întâi popoare
ce s'au avântat la o cultură mai înaltă, nu nu-
mai prin vărsările naturale ale Nilului, Eufra-
tului și Tigrului au dobândit o țară roditoare,
ci și prin canale construite anume au condus
valurile riurilor, încărcate cu nomol mănos, în
locurile sterpe unde, de sine lăsată, apa riurilor
nu ajungea. Și acele locuri sterpe s'au prefă-
cut prin canalizare artificioasă în câmpii pline
de verdeață. Resultatul țării roditoare a fost
îmbelșugarea în produse, care a tras după sine
avutii însemnate și cu ele traiu mai bun, co-
merciu și industrie. Aceste toate la oaltă au
contribuit la dezvoltarea vieții spirituale și au
constituit cultura relativ înaltă, la care se

avântaseră în cărunta vechime Egiptenii și
Asirienii. În timpul de față Belgia, Holanda,
Francia ș. a. prin regularea riurilor și canali-
sarea potrivită a câmpiilor estinse au făcut gră-
dini desfătate din ținuturi sterpe, cari mai-
nainte păreau a nu respăli cea mai mică
muncă, pusă întru cultivarea lor. În urma
acelor canalizări, pământul a devenit atât de
roditor, încât d. e. Belgia, un teritor cu
mult mai mic ca Transilvania, oferă mijloacele
de existență la un număr de locuitori de 3 ori
mai mare ca al Transilvaniei.

Conducerea apei și distribuirea ei, cu de-
osebire de mare folos pentru locurile năsiptoase,
cari primesc dar și pierd curând apa primită,
se face prin un sistem întreg de canale sau
părăuțe săpate anume, sau prin roate mari
provezute cu cupe, cari se umplu cu apă din
o vale ce curge mai jos, vărsându-o apoi în
un scoc mai ridicat, ce o conduce acolo unde
este trebuință.

Pe când natura detrage unui loc canti-
tatea neapărat de lipsă pentru prosperarea
vegetațiunii, ea dă altuia earăși mai mult de-
cât face trebuință și așa strică aici prin prea
multul, precum colo strica prin prea puținul.
Omul industrios și aici a aflat remediul potri-
vit. El a căutat mai întâi să afle, în care
parte înclină un astfel de loc moiștos, și apoi
a săpat în această direcțiune canale, în cari
apa conform gravitațiunii să scurge în o vale
sau într'un părău mai depărtat. Aceste canale,
umplându-se cu petri, permit apei să se străcure
prin trănsele; și putându-se acoperi earăși cu
pământ să ajunge nu numai scopul de a svânta
locul moiștos, ci nu se pierde nici din locul
ce este de a se folosi spre alt scop productiv.

Mai bine și cu mai mult succes decât prin
mijloace artificiale putem să ne procurăm însă
cantități însemnate de apă și să contribuim
la distribuirea lor potrivită preste estensiuni
de țări întregi dacă, observând natura, nu o
vom împedea noi înșine în activitatea ei, prin
care mai perfect decât prin canalele noastre,
ea știe să distribue umezeala în atmosferă și
pe pământ. Mijlocul, de care se folosește na-
tura pentru formarea de cantități însemnate
de apă și pentru distribuirea ei potrivită, sunt
pădurile. Pădurile sunt pentru conservarea
umezelei pământului de cea mai mare însemnă-
tate și pentru aceea ele merită cea mai îngri-
jită cultură și cea mai scupuloasă conservare.
Arborii pădurilor absorb prin rădăcinile lor
estinse mai toată apa ce cade ca ploaie pe un
anumit areal. Prin aceasta împedecă, ca apa
să nu se scurgă prea repede pe dealuri în jos,
măcinând pământul și lăsând în urmă stâncile
golașe și sterpe. Apa, care nu intră în pământ

și care nu se absoarbe de rădăcinile arborilor, se proteje de ramurile și frunzele acestora în contra prefacerii prea repede în aburi; astfel ea rămâne timp mai îndelungat absorbită în pământ și dacă nu se adună în altă parte spre a eși ca izvor la piciorul unor stânci, ea trece în erburile și muschii cei mici cari, aflând destulă umezeală, se desvoaltă cu imbelșugare sub scutul părintesc al ramurilor estinse ale arborilor.

Din rădăcinile arborilor și erburilor apa trece prin difuziune în sus până la frunze, unde vine în contact cu atmosfera și prin căldura aerului se prefacă cu incetul în aburi.

Un stejar, a cărui coroană are 6 metri înălțime, s'a computat a avea la 700,000 frunze. Prin computare mai departe s'a aflat, că în cursul unei primăveri și veri acel stejar a evaporat atâta apă, câtă ar fi fost de ajuns pentru a acoperi o arie de estensiunea coroanei de frunze cu o columnă de apă de 5 metri înălțime. Din acest exemplu ne putem face o închipuire despre cantitatea însemnată de umezeală ce respândesce o pădure întreagă în aer, și totodată putem trage concluziunea, dovedită de ajuns și în practică, că aerul din jurul pădurilor totdeauna este încărcat cu aburi de apă. Preste noapte acești aburi, venind în contact cu frunzele arborilor, recite prin reflectarea căldurii, se prefacă în rouă, care de nou poate fi absorbită de pământ și de rădăcini, contribuind de nou la conservarea unui anumit grad de umezeală a aerului. Prin păduri dar aerul se provide totdeauna cu o cantitate potrivită de umezeală, și țările cari au multe păduri sunt pe de o parte scutite de stricăciunile, ce ar proveni din povoaile ce se reped pe coastele dealurilor în jos, iar pe de alta sunt scutite și de secete. Din contră țările, în cari s'au sterpit pădurile, suferă nu numai prin inundații dese ale văilor de munte, cari se varsă în văi încărcate cu fragmentele măcinate de pe coastele golașe, ci și prin secete mari, cari împedă cu desăvârșire dezvoltarea vegetației. Mână în mână cu stîrpirea pădurilor merge frecvența inundațiilor, secetele și nerodirea pământului. Motiv destul de grav pentru a îngriji ca de un odor scump de pădurile noastre și pentru a lucra din reșpeteri în contra nepriceperii care, pentru un folos momentan sau din rea voință chiar, jertfesce o parte a pădurei după alta.

Pășind noi pe această cale înainte, după vre-o câte-va sute de ani, urmașii noștri lipsiți de păduri vor avea în locul țării astăzi roditoare, o țară în mare parte golașă și neroditoare, precum este Grecia care, prin asemenea procedere nepricepută din țara cea odi-

noară vestită pentru produsele sale bogate și pentru clima blândă, a ajuns astăzi a fi una din țările cele mai secetoase și mai puțin roditoare ale Europei.

Datorința noastră este să păstrăm până este ceva de păstrat. Odată pădurile stîrpite, ele nu se mai pot plânta de nou, sau de loc sau numai foarte cu greu.

Intorcându-ne acum privirile dela foloasele cele multe, ce le are apa pentru economia naturii, pentru plante și animale, pentru viața de toate zilele a omului și pentru cultivarea pământurilor, întîmpinăm un nou șir nesfârșit de foloase, ce ni le oferă apa prin aplicațiunea sa în *industrie și comerț*. Pentru o mare parte din ramurile industriei, apa este o condițiune neapărată pentru prosperarea lor, și sprijinul, care lădă cu atâta imbelșugare comunicațiunii și comerțului, face din ea razimul principal al acestei părți din activitatea omenească.

Folosul pentru industrie se bazează pe însușirile chimice și mecanice, folosul pentru comerț și comunicațiune pe însușirile mecanice ale apei.

Apa, având însușirea de a disolva corpurile vîrtoase prin care trece, devine pentru industrie de cea mai mare însemnatate, odată din cauză că conține ea însași multe materii folosite disolvate, de altădată din cauză, că ea contribuie a disolva în cazuri anumite corpuri, cari au oare-care însemnatate pentru un ram sau altul al industriei. La preparațiunea pielilor, colorilor, fabricatelor chimice, hîrtiei, torțurilor de in, cânepă și de mătăasă, la fabricațiunea berei, vinarsului, la înălbirea și la colorarea materiilor țesute etc. etc., apa este atât de necesară, încât fără ea nici unul din aceste ramuri industriale nu ar fi cu putință a se cultiva.

Substanțele ce se află disolvate în apa naturală sprijinesc și ele înaintarea unor ramuri din industrie. Intre aceste corpuri chlornatriul (sarea), carbonatul de natriu (soda) și boratul de natron (borax) sunt cele mai de însemnatate. În locuri, unde lipsesc straturile de sare, oamenii scot sarea din apa sărată a lacurilor sau a mării, depărtând apa prin evaporațiune. Soda, care la fabricațiunea săpunului se folosește în cantități considerabile, în vechime se căștiga numai din apa unor lacuri cu natron, din Egipt, din Rusia ș. a. țări; acum se dobăndesce pe cale artificială din sare, acid sulfuric, carbonat de var și cărbuni. Boratul, care are un mare rol în fabricațiunea sticlei și porcelanului până în timpurile mai nouă, încă nu se scotea de alt undeva decăt din apa unor locuri din China și Persia. Astfel apa nu numai promovează industria prin aceea, că direct

contribue la prepararea și preschimbarea multor obiecte, ci și indirect prin materiile ce le ține dizolvate în sine și cari sunt de neapărată trebuință în unele ramuri ale industriei de fabricate.

Și mai mare devine însemnătatea apei pentru om, dacă cugetăm la puterea ei mecanică și la efectele colosale ale acestei puteri.

Aplicarea însușirii lemnului de a pluti deasupra apei și a principiului că, fie-care corp, cufundat în apă, pierde atât din greutatea sa, cât cumpănesce apa ce ar cuprinde acelaș volum, a dat naștere construcțiunii corăbiilor. Cu ajutorul lor astăzi cu cea mai mare înlesnire transportăm poverile cele mai însemnate cruciș și curmezis prin aceleași mări, cari înainte de inventarea corăbiilor erau bariere neînvinse ale comunicațiunii și comerțului între om și om. Înlesnirea comerțului și a comunicațiunilor a contribuit nu numai la cunoașterea țărilor îndepărtate și a produselor lor, a contribuit nu numai la promovarea bunei stări materiale a popoarelor ci, aducând în contact neconținut țară cu țară, om cu om, a înaintat buna înțelegere și înfrățirea între națiuni, a îmbălbântit năravurile, a nobilitat și a îmbogățit spiritul cu multe cunoștințe, a creat mulțime de instituțiuni sociale și umanitare, cari toate ținesc a face din diferitele popoare ale pământului o societate de frați, o familie mare, în care toți și fie-care în parte, să-și aflu plăcere și mulțămire. Unde nu ajunge puterea apei fluide spre a transporta produsele industriei omenești, acolo se ia refugiu la apa în formă de aburi. Cine nu cunoaște efectele colosale ale aburului de apă care, închis în o cameră de fer, este silit prin căldură a se întinde și a-și mări volumul? Cine nu știe, cum o cantitate de abur relativ mică, prin estinderea sa, este în stare a purta poveri, pentru a căror transportare din loc ar trebui zeci și sute de cai? O privire asupra unui drum ferat sau asupra unui vas ce plutesce pe mare, un pătrar de oară petrecut în o fabrică ne pune în uimire, nu numai prin puterea ce o exercită aborul, ci cu deosebire și prin multilateralitatea aplicațiunilor lui.

Adăugând pe lângă toate aceste puterea ce o desvoaltă apa prin curgerea sa și aplicarea acestei puteri pentru mănarea roatelor de moară, de fabrici ș. a., vom fi surprinși de noue șiruri de efecte grandioase, produse de apă. Ori unde ne vom îndrepta deci privirile, fie pe suprafața fie în sinul pământului, fie în corpul plantei sau în al animalului, fie în agricultură fie în comerț sau industrie, preste tot locul întimpinăm apa ca o cauză principală a schimbărilor pe pământ, ca motorul vieții

în plante și animale, ca sprijinul cel mai puternic al economiei, industriei și comerțului. În mâna omului deștept, care cunoaște însușirile apei și știe să folosească puterile ei, apa devine razimul cel mai puternic al progresului și civilizațiunii.

Precum însă întreaga natură numai atunci se supune scopurilor omului, dacă omul însuși să supune legilor ei, precum omul numai așa poate să învingă natura, dacă cunoaște puterile ei, așa și apa numai atunci va răspândi binefacerile ei asupra vieții omului, dacă el va cunoaște însușirile și puterile ei și va face întrebuințare de dăsele în conformitate cu legile naturii.

D. P. Barcianu.

BIBLIOGRAFIC.

VETERINARUL DE CASĂ pentru cai, vite cotate, oi, capre și rimători cu privire la istoria naturală, împărțirea în rase, descrierea raselor cunoscute, otărirea bătrâneții, cunoașterea înșelăciunilor, prăsierea animalelor domestice, alegerea lor la prăsiere, modul de nutrire și tractarea cu ele. Curarea celor mai principale morburii interne și externe cu medicamente de casă și adăuse cu o mulțime de rețete din cele mai aprobate medicamente dela cei mai renumiți veterinari. Otărirea timpului de garantare și regulile de poliție dictate prin lege. Lucrat pentru poporul român de Basiliu Cornea, magistrul de chirurgie, obstetrică și veterinar. Gherla, cu literele tipografiei diecesane 1877. 8° mare, 268 pag. Prețul 2 fl. v. a.

Veterinaria este un studiu, cu care Românii până în timpul de față nu s'au ocupat. Literatura română nu are nici batâr un singur op, care ar tracta despre veterinaria. Lucru prea esplicabil. Prăsierea vitelor la Români se află încă în stadiile primitive ale dezvoltării sale: pe tot locul întâlnim neglijență în ținerea și nutririle vitelor. Cultivatorul este încă departe de a se cugeta la mijloace pentru buna afare a vitelor sale neglijate. Este cursul natural a avé mai întâi vite bine grijite și hrănite până a ne decide a chema și consulta veterinarul.

În cunoștința acestor împrejurări și cuprins de oare-care temere, că veterinaria nu va afla la publicul român un teren destul de pregătit, dl. magistrul de chirurgie Cornea, ne presintă o carte sub titlul: „Veterinarul de casă”; dar în adevăr, cartea nu este decât un conglomerat de tot felul de lucruri folosite și nefolosite. Chiar titlul voluminos a cărții ne servește drept iconă despre varietatea materiilor cuprinse: „istoria naturală, — împărțirea în rase, — descrierea raselor cunoscute, — otărirea bătrâneții (?), — cunoașterea înșelăciunilor (!), prăsierea animalelor, — alegerea lor la prăsiere, — modul de nutrire și tractarea cu ele etc. etc.” Nime nu va nega, că zoologia, rasologia, zootechnia, ba chiar botanica,

fisica, chemia și farmacologia stau în legătură cu veterinăria. Inșe de aci nu urmează, că o carte despre veterinărie are să desfășure toate aceste științe; căci rezultatul inevitabil a unei asemenea întreprinderi ar fi superficialitatea și neesactitatea în tractarea materiei. Dl. Cornea a trebuit să se ferească de o întreprindere așa riscată cu atât mai mult, cu cât a pășit prima dată pe arena publicității și avea a se lupta cu greutățile unui început. Dl. Cornea însă, în loc de ași ușura deslegarea problemei sale prin o mărginire justificată a materiei de tractat, a preferat a pribegi pe terenul vast al zoologiei, rasologiei și zootehniei și astfel a rezultat din toate câte ceva și din întregul nimica.

Cultivătorul nostru de vite nici când nu va avea a face cu „caii dela „Capul-de-buna-speranță“ (p. 12), și cei „ost-indici“ (p. 11), cu vacile „odeavaldice“ (p. 100) și „svobo-arpice“ (p. 100), cu oile „de deșert“ (p. 171) și de „infentado“ (p. 174), și cu rimătorii „de Düsseldorf“ (p. 232). Descrierea astor fel de rase neînsemnate, nime nu o va căuta în o carte despre veterinărie și mai ales când aceasta este scrisă „pentru poporul român“. Rasologia în „Veterinarul de casă“ cu atât mai mult este superfluă, cu cât ea este tratată superficial și neesact. Nu înțelegem d. e., cum calul arabic are „o coadă susă, de extremitățile din dărâpt îndepărtată“ și „pânțec subțire“ (p. 10)? Pentru veterinar este cu mult mai însemnat capitulul asupra esteriorului. Inșe tocmai acest capitul în „Veterinarul de casă“ este foarte puțin instructiv. Un veterinar, pe lângă cunoașterea esteriorului vitelor, are lipsă inevitabilă de cunoștințe anatomice și fiziologice. Cum va fi cine-va în stare a vindeca boale sau chiar numai a întrebuița mijloace profilactice și dietetice, dacă nu cunoaște organele corpului și funcțiunea lor? Este cu neputință a face o diagnosă, dacă nu cunoște organul și funcțiunea sa în stare normală. Dl. Cornea a trecut această împrejurare cu totul cu vederea și, afară de descrierea superficială a esteriorului, nu ne spune nimic din anatomia și cu atât mai puțin din fiziologia animalelor. Această scădere a cărții este foarte însemnată și îi repășe și mica valoare științifică, ce o mai putea avea.

Incât privesce tractarea veterinăriei, ne surprinde mai întâi împărțirea și clasificarea boalelor. Ea este cu totul nouă, dar după părerea noastră, fără nici o basă, nepractică și greșită. Autorul are d. e. o clasă de boale, pe care o numește „boale de cap“. Ce sunt boale de cap? Noi trebuie să înțelegem sub acest termen toate acele boale, cari apar la acea parte a corpului, care o numim cap. Prin urmare, catarul nasal, inflamarea glandulei maxilare, epilepsia, albeața în ochi, bubele pe la bot, vătămături pe la frunte, caries în falcă, fistulele în urechi etc. — toate sunt boale de cap, deși natura acestor boale diferese foarte tare. Prin o astfel de clasificare se perde baza științifică, care trebuie susținută pentru diagnosă și cură. Această

clasificare irațională a sedus pe dl. Cornea a arangia ricia (p. 92) între boalele *copitei*, boala de gură și de picioare la bovine (p. 139) între boalele *ovganelor de mistuire*, *sdrăciunarea* (p. 196) între boalele *organelor de respirare* etc. — Decursul boalelor este de regulă bine descris, deși diagnosa putea fi mai esactă; la vindecare s'ar fi putut recomanda mai multe mijloace profilactice și dietetice și mai puține medicinale.

Superficialitatea și neesactitatea, cari caracterizează cartea preste tot, au produs chiar și unele păcate în contra științei, cu toate că autorul a dispus de isvoare bune la compunerea cărții sale. Dl. Cornea la pagina 32 confundă noțiunile: epidemic, epizootic și enzootic. Unui autor, care scrie o carte despre veterinărie, îi șede rău a nu ști, că la vite nu se poate vorbi de epidemii, ci numai de epizootii. La oameni sunt boale epidemice și endemice, la vite în mod analog boale epizootice și enzootice.

Toate aceste scăderi sunt însă întrecute prin defectele limbajului, în care este scris: „Veterinarul de casă“. Deși pe toată pagina ne-am adus aminte de asigurarea repetită a autorului, că acest opșor este prima sa încercare literară, totuși n'am putut fi așa de indulgenți a trece cu vederea dese și însemnatele defecte gramaticale și stilistice.

Incă în prefață, autorul ne spune, „că cartea sa vine înainte sub titlul Veterinarul de casă“. Acest „vine înainte“, care se repeșese foarte des și vătămă auzul fie-cărui Român, are să fie o traducere literală a nemțescului „kommt vor“!

La pag. V: „Am înșe de făcut atent pre st. cetitor, că atunci când nu e în curat cu morbul animalului său“

La pag. 5: „con inuă mai departe“.

La pag. 6: „Corpul încă pătîmesce strămutare“.

La p. 7: „asemănare decisivă“. „Resistința fac se fină de aceea rasă“.

Prin stilizarea rea, autorul falsifică chiar și esteriorul vitelor, și așeadă coada calului pe grumazi, zicând: „(calul are) pre grumazi coamă deasă și coadă tufosă“ (p. 10).

În loc de vârstă se zice tot „bêtrâneță“, chiar și când este vorba de viței și mânzi (p. 21 și 107).

La pag. 23: „roaderea sau folosirea dinților“, în loc de tocirea sau ștergerea dinților.

La p. 25: „Dacă toți dinții de lapte s'au schimbat și s'au înlocuit, atunci și cu aceștia se întemplă togma aceea manieră, adecă „se freacă“. Va se zică: Tocirea dinților este o manieră, care se întemplă!

La pag. 26: „period cuer oval a dinților“. Cuer? Pentru ce nu și periodul *gerade-oval*?

La pag. 35: „Epele nu e consult ale acomodă în lucruri grele“.

La pag. 97: „Laptele, untul, brânza sunt cele mai neîncunșurate nutrimente pentru oameni“.

La pag. 104: „*capurile vitelor*“.

La pag. 104: „Urechile trebuie să fie *mişcătoase*, ochii *străvădătoși*“.

La pag. 111: „O vacă se ține în economie până atunci, până când dă lapte destul; *starea aceasta lângă finetura bună a vacii poate se ține până la 20 ani*“.

Sat est!

Un autor trebuie să intrunească două însușiri principale: cunoștința esactă a materiei și cunoștința esactă a limbei

Eugen Brote.

NOTIȚE.

Consăngenitatea Maghiarilor cu Turcii. S'a zis cu altă ocaziune în coloanele „Foișoarei“, că dezvoltarea deosebită a științei etnografice în timpul din urmă se poate explica mare parte din spiritul secolului al XIX-lea, în care ideea naționalității se manifestează cu atâta intensitate. De astădată voim să constatăm, cum știința respălătesce impulsul primit, exercitând din parte-și influența ei asupra vieții. Etnologia a descoperit, că Maghiarii și Turcii sunt de aceeași rasă: eată că aceste două națiuni, aici în Europa (abstracție făcând chiar numai de puținii Fini din mează-noapte) cu totul isolate, și string mâinile cu aceea vehemență a iubirei, care vrea să zică, că unul fără celalalt nu poate trăi în această lume, dorindu-și una și aceeași soarte. Maghiarii și Turcii simt pericolul mare al izolării lor complete în mijlocul celorlalte popoare europene.

Pe când populațiunea europeană în masa ei compactă formează rasa *indo-europeană* sau *arică*, care stă mai aproape de Semiți și Hamiți; Maghiarii și Turcii aparțin rasei *mongolice*. Rasa mongolică se împarte în mai multe grupe. Astfel de grupe sunt: Malaii (Polinesi, Sundanesi, Iavanesi etc.); Asiații de sud-est cu limbi monosilabe (Tibetani, Birmani, Siameși, Chinesi etc.); Coreanii și Japonesei; populațiunea de prețermurii mării Bering (Camciadali, Eschimoșii, Aleuții etc.). Maghiarii și Turcii fac parte din grupa numită *ural-altaică*, care eară se subîmparte în 5 ramuri: 1. ramul *tungusic*; 2. ramul *mongolic* (în înțeles mai restrins); 3. ramul *turcesc*; 4. ramul *finic*; 5. ramul *samoiedic*. *Osmanii* (cu Turcomanii, Iacuții, Chirghisii etc.) aparțin ramului *turcesc*: eare *Maghiarii* (cu Esthonii, Ostiacii, Vogulii, Ciuvașii etc.) ramului *finic*.

Incât pentru limbă, să nu presupună cine-va, că limba maghiară ar sēmēna cu cea turcescă (apuseană sau osmanică), bunăoara ca limba românească cu vre una din celelalte limbi romanice: italiana, franceza etc. Nici pe departe! Un număr foarte restrins de cuvinte le află în amēndouă limbile, maghiara și turcesca. De aci încolo inrudirea între aceste două limbi se reduce la o comuniune a caracterului limbistic, cum am putea-o constata — spre scopul unei ilustrări aprosimative — de exemplu între limba slavică a Muscali-

lor și limba romanică a Francesilor, cari amēndouă sunt limbi indo-germanice, precum sunt limba finică a Maghiarilor și limba turcescă a Osmanilor limbi ural-altaice. Zicēnd aceste, avem în vedere numai *structura* limbei, căci vocabularul maghiar, precum este cunoscut, conține între altele o sumetenie de cuvinte *slavice* etc.

Și din punct de vedere al etnografiei *zoologice* se poate susține cu drept cuvēt, că Turcii și mai cu samă Maghiarii sunt foarte tare amestecați cu sângerice și *semitic*. Noi cari trăim aici lângă Maghiarii avem ocaziune a urmări acest viu proces de mestecare așa zicēnd pe zi ce merge. Cât sângerice de Român și de Slav, de Germân, de Jidov și de Armean a trecut și mai trece în vinele Maghiarilor sau cel puțin a trecut și mai trece de sângerice maghiar! Cu toate aceste se vede, că puținul sângerice mongolic, ce se mai află în sinul neamului maghiar, dovedește mai multă putere în rezistența sa aprigă față de influența sângerice lui indo-european atât de precumpēnitor, decât cest din urmă în năzuințele sale, a întoarce privirea Maghiarilor dela orientul *asiatic* spre occidentul *european*. Sau că elementele indo-europene, atrase fiind de elementul mongolic, au trecut și mai trec la Maghiarii numai fiind-că în sinul națiunilor lor respective reprezentau tendențele *asiatice*, pentru a căror dezvoltare aici nu aflau tērāmul favorabil? Este greu a da un răspuns hotăritor.

Prepararea nutrețului înăcrit. Mulțămită numeroaselor încercări, ideea salutară de a păstra nutrețul preste earnă în stare verde astăzi a ajuns a fi pusă în lucrare în toate țările înaintate în agricultură. Spre acest scop n'avem decât să aședăm nutrețul într'o groapă, care măsură 1—2 metri în afundime și 2—3 metri în lărgime; lungimea atárnă dela cantitatea nutrețului de ernat.

Groapa se face la un loc cam ridicat, scutit de apă și, dacă se poate, în apropierea grajdului. Păreții groapei se cupțușesc cu scânduri sau se bătucesc simplu cu un maiu de lemn.

Nutrețul se aduce așa verde cum s'a cosit și se aședă de-a lungul groapei, unde se calcă și se tescuesce cât mai tare. Căci străbătând aerul măcar pe o singură gaură, nutrețul se strică. Groapa trebuie umplută cu virf, formând din nutrețul pus de-asupra un fel de mormēt înalt, care se acopere cu o pătură de pământ cât mai groasă. Crepăturile ce s'ar ivi mai târziu trebuie astupate fără amănare. Nutrețul astfel tescuit mai întēi se inferbētă, apoi începe a dospi; cu vreme, el se înăcresce, remăue însē fraged și proaspēt. Unii economi recomăndă a așterne printre nutrețul verde pleavă, paie tăiate mērunt, floare de fēn și în deosebi sare măcinată. În curs de cel mult 10 septemăni prosul înăcritei este terminat și nutrețul se poate scoate și da la vite.

Ernarea nutrețului în stare verde este împreunată cu foarte mari foloase și anume: nutrețul se aduce în-

dată după cosit, prin urmare economul este independent de timpul schimbăcios; nutrețul este pe deplin scutit în contra focului; el rămâne proaspăt și mustos și astfel se mistuiește mai ușor decât fânul; cât ține eara, vitele se pot hrăni cu nutreț verde, care sporește producția laptelui și contribuie foarte mult la îngrășarea și creșterea vitelor tinere; economul n'are trebuință de multe clădiri pentru păstrarea fânului etc.

În gropile, unde apa și aerul nu au pe unde străbate, nutrețul se poate conserva cu anii în stare bună. Dintre nutrețurile ce vedem conservându-se în asemenea gropi amintim: cucuruzul (porumbul, păpușoiul) verde, trifoiul, luțerna, earba etc.

BIBLIOGRAFIE.

A esit de sub presă și se află de vânzare la toate librăriile principale:

POMĂRITUL

intocmit

cu deosebită privire

la

GRĂDINA SCOLARĂ

de

D. Comșa.

Cu numeroase ilustrațiuni intercalate în text

SIBIU 1877.

Cuprinsul:

Introducere.

Partea întâia. *Prăsirea pomilor:*

Prăsirea pomilor din semență — Prăsirea pomilor din sade, butași și pui sau vlăstări — Scoala de altoit — Altoirea — Cultura altoilor — Pomii pitici și cultura lor (piramida, columna, globul, pocalul, furca, palmeta și cordoanele).

Partea a doua. *Cultura pomilor:*

Alegerea și întocmirea pomului — Plântarea pomilor — Tractarea pomilor — Animalele stricacioase pomilor, boalele și alte neajunsuri — Cultura diverselor specii de pomi (mărul, părul, gutuiul, cireșul, nucul, căstanul, frăgarul, smeura, vița de vie etc.)

Partea a treia. *Culesul, conservarea și întreținerea poamelor:*

Uscarea, prepararea lictarului, vinului, rachiiului, oleiului și oțetului de poame.

A d a u s :

I, Cultura gardului viu; II, prepararea compostului.

În zilele din urma această broșură a trecut în stăpânirea *librăriei archidieceesane*, de unde se capătă exemplarul cu prețul de 1 fl. v. a. (2¹/₂ lei n). Comandele în mare se vor efectua pe lângă prețuri scăzute. Broșura este tipărită în 8° mare, cuprinzând (cu introducere cu tot) 208 pag. cu 65 ilustrațiuni intercalate în text.

Emilia Galotti tragedie în 2 acte de Lessing, trad. de St. Iorgulescu, 8° mare și 90 pag. București 1877.

Teodorescu, G. D., *Cercetări asupra proverbelor române*, 1 vol. în 8° și 107 pag. București 1877.

Educațiunea de școală și acasă, compusă după datele, cunoștințele și experiențele educătorilor celor mai probași de Mihail Velcean. Preț 36 cr. val. austr.

Cartografie.

Cartea resbelului, în limba română, lucrată în 6 culori; fie-care stat deosebită culoare. București. Preț 60 bani.

Carta strategică a resbelului, în Europa și Asia, lucrată cu esactitate în limba română de F. Budic și V. Haorda. București. Preț 1 leu.

CORRESPONDENȚĂ.

Dlui V. C. în B. Imprejurările de aici nu ne permit deocamdată, dar credem că cu vreme Urmează epistolă.

Dlui I. G. Sperăm, că nu va trece mult până să publicăm un articol în acest obiect interesant. Așupra întrebării din urmă ne mărginim pe lângă câteva observări generale:

Floarea soarelui (*Helianthus annuus*) rodesce în fie-care an și produce mulțime de semență, din care se poate estrage un oleu prețios. Indianii uscă semența, apoi o pisează și prepară pâine. Remășițele din tease se pot folosi cu foarte bun succes la îngrășarea vitelor. Frunzele verzi servesc ca nutreț pentru rimători, ear tufele uscate ca material bun de foc. Floarea soarelui reușește chiar și unde cultura celoralte plante este absolut preste puțință. Semenatul se face primăvara. Preste vară se curăță buruenile și se scormonesce de vre-o două ori pământul din apropierea rădăcinilor. Udatul este de prisos.